

Az olvasás tanítása

Tartalom

A néma gyorsolvasás	3
Mit jelent a gyors szemmozgás fejlesztése?	3
Mit jelent az olvasottak megértése?	3
Hogyan fejlesztjük a szemmozgást, a jelfelismerést és a jelentésfelismerést?	3
Mi a fixációszélesség?	4
Hogyan növeljük a fixációszélességet?	4
Hogyan végeztetjük a szinonimakeresési gyakorlatokat?	4
Hogyan végeztetjük a szóteremtési gyakorlatokat?	4
A lehetséges tanulótípusok, és a velük való bánásmód	5
A tanulásirányítás normái	5
A hangos olvasási hibák javítása	5
Mi a betűtévesztés?	5
Mi a betűkihagyás?	6
Mi az újrakezdés?	6
Mi a mást olvasás?	6
Hogyan javítjuk az olvasástechnikai hibákat?	6
Feladatok az olvasástechnikai hibák méréséhez	6
Mérőlap	6
Hogyan mérjük fel az olvasástechnikai hibákat?	7
A hangos és a néma olvasás gyakoroltatása különféle műfajú szövegeken	9
Hogyan gyakoroltatjuk a felkészülés utáni hangos olvasást?	10
Mit jelent a szövegfeldolgozás tanítása?	10
Mi az ismeretterjesztő szöveg?	11
Hogyan tanítjuk az ismeretterjesztő szövegek feldolgozását?	12
A szövegek tartalmi elemzésének lépései:	12
Mi a didaktikus szöveg?	12
A lehetséges tanulótípusok, és a velük való bánásmód	12
A tanulásirányítás normái	13

Melyek a publicisztikai szövegek?	13
Mi a hír?	13
Mi a riport?	13
Mi az interjú?	13
Mi a recenzió?	13
Mit jelent a publicisztikai szövegek feldolgozása?	14
Hogyan tanítjuk a publicisztikai szövegek elemzését?	14
Mi a vicc?	14
Mi jelent a viccek olvastatása?	15
Hogyan tanítjuk a viccet?	15
Felhasznált irodalom	15

A néma gyorsolvasás

Mint azt már első osztályos tanítási programunkban leírtuk, a néma olvasás tempójának és pontosságának fokozása érdekében a gyorsolvasás gyakorlatrendszeréből válogattunk és végeztetünk feladatokat. Ezek a gyakorlatok egyrészt gyors szemmozgásra, másrészt pontos, gyors betűfelismerésre, szó- és mondatolvasásra készítetik a gyerekeket.

A gyorsolvasás nem „gyorsan” olvasást jelent. A gyorsolvasás során az olvasó nem betűnként, szavanként olvas, hanem nagyobb gondolategységeket lát át és ért meg. Ez eredményezi a gyorsabb tempójú és nagyobb pontosságú olvasást.

Mivel első és második osztályban az olvasási képességek még fejletlenek, a gyerekek nem képesek a gyorsolvasás megtanulására. Az olvasástanulásnak ebben az időszakában a gyorsolvasás tanulásához szükséges gyakorlatok végzésének módját tanítjuk meg a gyerekeknek. A néma olvasás sebességének fejlesztése érdekében a gyors szemmozgást, az olvasottak pontos megértése érdekében a jelfelismerést és a jelentésfelismerést gyakoroltatjuk.

Mit jelent a gyors szemmozgás fejlesztése?

Mivel erről első osztályos programunkban részletesen írtunk (*Tanítási program 1. osztály*), csak azokat a gyakorlattípusokat soroljuk fel, amelyeket a gyors szemmozgás fejlesztése érdekében végeztetünk. Ezek a következők:

- a perifériás látást fejlesztő gyakorlatok,
- a látószöveget fejlesztő gyakorlatok,
- a fixációszélességet fejlesztő gyakorlatok.

Mit jelent az olvasottak megértése?

Az első osztályos tanítási programban erről is szóltunk, itt is csak a gyakorlattípusokat soroljuk fel:

- jelfelismerési gyakorlatok: jelkeresés,
hibakeresés;
- jelentésfelismerési gyakorlatok: szinonimakeresés,
szóteremtés.

Hogyan fejlesztjük a szemmozgást, a jelfelismerést és a jelentésfelismerést?

A szemmozgást, a jelfelismerést és a jelentésfelismerést írásvetítőről rövid ideig felvillantott jelek, betűsorok, szavak, szószerkezetek és mondatok olvastatásával fejlesztjük. Ehhez a 2. osztályos *Feladatgyűjtemény* és az *Olvasástanulás III.* transzparensorozat ad segítséget.

Valamennyi gyakorlat megtanításának és irányításának módja megegyezik. Eltérés közöttük csak az elhangzó utasításban és a vetítés módjában található. A gyakorlatok tanításának, tanulásának folyamata két szakaszban írható le:

- a) a gyakorlatvégzés menetének megtanítása;
- b) a gyakorlatok végeztetése a vetítési idő fokozatos csökkentésével.

E két szakaszt részletesen bemutattuk első osztályos programunkban. (Lásd: *Tanítási program 1. osztály*)

Második osztályos gyakorlatrendszerünkben kitűnik, hogy az új gyakorlattípusok mellett a néma olvasás tempójának és pontosságának fokozása érdekében tovább végeztetjük azokat a gyakorlatokat, amelyekkel már első osztályban megismertkedtek a gyerekek. Az első osztályban megismert gyakorlatokról második osztályos programunkban nem írunk. (Lásd: *Tanítási program 1. osztály*) Itt csak az újként megjelenő gyakorlattípusokat ismertetjük.

Mi a fixációszelesség?

A síkban vízszintesen elrendezett jeleknek egyszeri rápillantással befogható része.

Hogyan növeljük a fixációszelességet?

A fixációszelesség növelésére ugyanazok a feladatok alkalmasak, mint a látószög növelésére. (Lásd: az *Olvasástanulás III.* transzparens *L* jelű feladatait.) A vetítés előtt a tanító minden jelsor alatt középen egy piros ponttal jelölje meg a tekintet rögzítésének helyét. A pedagógus a feladatokat soronként vetítse, és a megoldást is soronként ellenőrizze. A gyakorlat egy lehetséges utasítása: „Egy szósort fogok kivetíteni. A szavak alatt középen egy piros pontot láthattok majd. Olvassátok el a szót úgy, hogy közben a tekintetek ne mozduljon el a piros pontról! Akit felszólítok, mondja meg, milyen szót olvasott!” A tekintet rögzítését kezdetben a tanító úgy is segítheti, hogy a gyakorlatvégzés módjának ismertetésekor ceruzájával rá is mutat a fixálási pontra.

A könnyebb, gyorsabb ellenőrzés érdekében célszerű, ha a gyerekek a gyorsolvasási gyakorlatok végzése során egy négyzetrácsos füzetet használnak. Ebbe a füzetbe írhatják le, rajzolhatják le feladatmegoldásaikat. A füzet felmutatásával a tanító meggyorsíthatja az ellenőrzést, és egyszerre több tanuló munkáját ellenőrizheti.

Hogyan végeztetjük a szinonimakeresési gyakorlatokat?

Az *Olvasástanulás III.* transzparensorozat megfelelő feladataiban egy valamilyen módon kiemelt (aláhúzott, nagybetűvel szedett) szóhoz kell a gyerekeknek kiválasztaniuk a számokkal megjelölt rokon értelmű szót vagy szavakat. A tanítónak a feladat teljes képmezőjét kell kivetítenie. A gyakorlat egy lehetséges utasítása: „Keressétek meg az aláhúzott szóhoz hasonló jelentésű szót vagy szavakat! A szavakat írjátok a füzetekbe!”

Hogyan végeztetjük a szóteremtési gyakorlatokat?

Az *Olvasástanulás III.* transzparens megfelelő feladatai és a *Feladatgyűjtemény* feladatai közül válogathat a tanító a szótermés gyakorlásához. Az *Olvasástanulás III.* transzparensen két különböző típusú feladat található. Az egyik megoldásakor néhány szóból (4-6 szó) 2-3 szót kell alkotniuk a gyerekeknek. E feladattípus esetében a lehetséges utasítás a következő: „Alkossatok négy szóból kettőt! Az általatok alkotott új szavakat írjátok le a füzetetekbe!” A másik típusú feladat megoldásakor kiemelt (bekeretezett), illetve egymás alatt felsorolt szavak segítségével összetett szavakat kell képezniük a tanulóknak. Lehetséges utasítás: „Alkossatok összetett szópárokat azonos szórészekkel! Az azonos szórészt a bekeretezett szavakból válasszátok ki! Olvassátok fel az összetett szópárokat!” Mindkét feladattípus során a teljes képmezőzt kell a tanítónak kivetítenie.

A lehetséges tanulótipusok, és a velük való bánásmód

- ?1 A fejlett olvasási képességű gyerekek számára – akik gyorsan és pontosan olvasnak – az egyes gyakorlattípusok feladatai közül a nehezebbeket válassza ki a tanító. Pl.: velük felesleges betűkön, rövid szavakon gyakoroltatni az olvasást, nekik a szószerkezetekből, mondatokból álló feladatokat adjunk! A vetítési időt úgy állapítsuk meg, hogy ez minél inkább közelítse meg a 0,5 mp-et!
- ?2 A szétszórt figyelmű, a feladatvégzésre összpontosítani nem tudó gyerekeknek a gyakorlatokból egyszerre kevesebbet vetítsünk! A gyakorlatok végzésének idejét is csökkentjük: ne 5-6, hanem csak 2-3 percig végeztessük a gyakorlatokat! Ez természetesen azt jelenti, hogy nekik egy órán többször kell gyorsolvasási gyakorlatokat beiktatnunk.
- ?3 A pontosan, de lassú tempóban olvasó gyerekek fejlesztése érdekében a feladatsor többszöri kivetítését javasoljuk. A vetítési idő rövid – 2-3 mp-es – legyen, de négyszer, ötször villantsa fel a tanító a gyerekek előtt a feladatot.
- ?4 Az olvasási nehézséggel küszködő gyerekek számára a gyakorlattípusok egyszerűbb (betűket, rövid szavakat tartalmazó) feladatait válogassa ki a tanító. A vetítési időt úgy állapítsa meg, hogy a gyerekek még el tudják olvasni a feladatban szereplő szavakat, de ez készítse őket erőfeszítésre. A két-háromszori vetítés helyett akár négyszer, ötször villantsuk fel a feladatot a tanulók előtt.

A tanulásirányítás normái

A tanulásirányítás normái megegyeznek az első osztályban ismertetettekkel. (Lásd: *Tanítási program* 1. osztály) Ezt a normasort második osztályban egy normával bővítjük.

- 0 A gyorsolvasási gyakorlatokat – az ismertetett tanulótipusoknak megfelelően – csak differenciált osztálymunkában végeztetheti eredményesen a tanító.

A hangos olvasási hibák javítása

A leggyakrabban, a legtöbb tanulónál előforduló olvasástechnikai hibák a következők: betűtévesztés, betűkihagyás, újrakezdés és mást olvasás.

A hatékony, pontos javíttatás érdekében újra megismételjük az ezekre a hibatípusokra vonatkozó „mi-tudásokat”.

Mi a betűtévesztés?

Betűtévesztést akkor követ el a tanuló, ha egy szóban valamely betű helyett hozzá hasonló alakú betűt olvas vagy hasonló hangot ejt, a többi betűt helyes sorrendben és hiánytalanul összevonja.

Mi a betűkihagyás?

Betűkihagyáskor – általában magán- vagy mássalhangzótorlódás esetén – a tanuló nem ejt egy vagy több hangot, azaz a betűt vagy betűket „kihagyja”.

Mi az újrakezdés?

Újrakezdéskor a tanuló a szó első hangjának vagy szótagjának ejtése után nem tudja folytatni a betűösszevonást, ezért újra megpróbálja elolvasni a szót.

Mi a mást olvasás?

A szó olvasásakor a megkezdett betűösszevonást rosszul folytatja a tanuló. A szó helyett egy hasonló alakú, de más jelentésű szót „olvas”.

Hogyan javítjuk az olvasástechnikai hibákat?

Mivel első osztályos programunkban részletesen leírtuk a fenti hibatípusok javításának módját és a tanulásirányítás normáit, feleslegesnek tartjuk újra megismételni. Második osztályban a hangos olvasás hibáinak javításához a *Tanítási program* 1. osztály és a *Feladatgyűjtemény* 2. osztály című taneszközök elegendő segítséget adnak.

Feladatok az olvasástechnikai hibák méréséhez

Az olvasástechnikai hibák megelőzésére és javítására szolgáló feladatokat csak azokkal a gyerekekkel kell végeztetni, akik az adott hibát gyakran elkövetik. Ahhoz, hogy a tanító ezt a fontos tanulásirányítási normát teljesíteni tudja, pontosan ismernie kell, kik azok a tanulók, akik olvasástechnikai hibákat követnek el, és milyen típusúak ezek a hibák. Segítségül bemutatunk egy olyan mérőlapot, amelynek elvégzése és elemzése után pontosan tájékozódhat ezekről a pedagógus.

Mérőlap

I. „Az Egér közben elégedetten fölkászálódott a vakondtúrás mellől, fölkapta a harangvirágot, s végre baj nélkül hazaért. Még csak az előszobában volt, már hallotta, hogy kiabál a felesége:

– Most kell hazajönni, te egerek szégyene! Rég kihűlt a vacsora, már a mentőknek is telefonáltam, azt hittem, elütött egy elefánt vagy elkapott a macska.”

(Lázár Ervin: A hazudós Egér. Részlet.

Lásd: Lázár Ervin: A Hétfejű Tündér.

Bp. Móra Kiadó, 1977. 30. l.)

II. a) bádog dobbal

beledobta dudáját
búzadarából adta
kisbabát dédelget

b) barna pipa

pompás bohóc
pukkanó szappanbuborék
babot kapált

c) pitypangot szedtem

madarat röptet
papírból sodorta
nagyapapa padja

d) fekete gyufafej

fuvoláját fújta
kofferbe tette
feketére festette

e) száraz zsúpszalma

mozsárban zúzta
rózsaszín sipszinór

f) nagy dinomdánom

mindenféle mendemonda
málnával kínáltam

g) butykosba töltött

kilötyintette a tejet
ketten lepottyantak

h) citromot facsar

kölcsönként cókók
csámcsogó malac

i) meggyet magoz

mogyorót rágcsál
fagyút fagyasztott

j) ügető kenguru

surruló rókakölyök
vigyorgó úritök

k) sertésmájkrém

tengeralattjáró
rendszeresen
filmfelvevő
csutkababáját
próbababa

l) íróasztaltól

meteorológus
európaiak
miákol
autóút
tolóajtó

A felmérőlap I. részében egy szöveg, a II.-ban szószerkezetek, szavak találhatók. A szöveg segítségével a tanító felmérheti, kik azok a gyerekek, akik hangos olvasás során olvasástechnikai hibákat követnek el. A szószerkezeteket, szavakat úgy válogattuk össze, hogy segítségükkel a tanító pontosíthatja, milyen betűket tévesztenek leggyakrabban a gyerekek (a), b), c), d), e), f), g), h), i), j) jelű szószerkezetsorok). A k) és az l) jelű szósor alapján a betűkihagyás hibájának pontosítására van lehetőség: magán- vagy mássalhangzó-torlódás esetén hibázik-e a betűkihagyó gyerek.

Hogyan mérjük fel az olvasástechnikai hibákat?

A felmérést célszerű szeptember első, második hetében elvégezni. A tanító a gyerekek hangos olvasását – az elemzés érdekében – magnetofonon rögzítse. A felvételhez próbáljon olyan körülményeket teremteni, hogy a teremben csak ő, a hangos olvasást végző tanuló és az olvasásra felkészülő négy tanuló legyen. (A mérést nem szükséges az anyanyelvi órákon végezni. Erre felhasználhatók a korrepetálások, a napközis tanórák és a szabadidő.) A tanító minden gyerekkel először a szöveget olvastassa el. A hangos olvasás előtt adjon annyi felkészülési időt a tanulóknak, hogy legalább kétszer átolvashassák némán a szöveget. A felkészülés után rögzítse magnón a gyerekek hangos olvasását. Azokkal a tanulókkal, akik nem tudják elolvasni a szöveg első mondatát, nem kell tovább folytatni a felvételt.

A szöveg hangos olvasása után a tanító elemezze a tanulók teljesítményét. Az elemzés úgy történhet, hogy a tanító megszámolja, hányszor követett el az olvasó tanuló betűtévesztést, betűkihagyást, újramezdést és mást olvasást. Jó, ha az elemzést táblázatban rögzíti. Ehhez ilyen táblázatot készíthet:

Név	Betűtévesztés	Betűkihagyás	Újrakezdés	Mást olvasás

A szöveg hangos olvasása során nem hibázó vagy csak néhány alkalommal (5-6) hibázó gyerekekkel nem szükséges elvégeztetni a mérőlap II. részét. A szöveg hangos olvasásának elemzése alapján készült táblázatból könnyen kiválaszthatja a tanító azokat a gyerekeket, akiknél gyakoriak az olvasástechnikai hibák. A mérőlap II. részében található szószerkezetek, szavak olvasástanításával pontosan meghatározhatja, hogy ezeknél a tanulóknál milyen esetekben fordul elő a betűtévesztés és a betűkihagyás. Felmérheti azt is, hogy a szöveg olvasásakor gyakran újramezdő és mást olvasó gyerekek a szószerkezetek, szavak elolvasásakor is elkövetik-e ezeket a hibákat. A mérőlap II. részét hasonló módon végeztetheti el a tanító, mint azt az I. résznél bemutattuk. A pedagógus ezt a mérést is elemezze. Javasoljuk, hogy az elemzés után a következő oldalon látható táblázatban rögzítse a gyerekek teljesítményét.

Említettük, hogy lehetnek olyan gyerekek, akik nem tudják elolvasni a mérőlap szövegét. Valószínű, nekik betűfelismerési, betűösszevonási nehézségeik vannak. Velük a tanító a betűmodellek és a *Szó és betű* című tankönyv alapján ismétlje át és gyakorolja a betűk, a hangok felismerését és összevonását. (Az ismétléshez és a gyakorláshoz a *Tanítási program* 1. osztály lapjain leírtakat ajánljuk segítségül.) Az olvasástechnikai hibák mérését csak az ismétlés után végezzük el ezekkel a gyerekekkel. Elegendő, ha velük csak a mérőlap II. részét olvastatjuk el. A mérés és annak elemzése a fent bemutatott módon történhet.

Az elvégzett mérés, annak elemzése és a gyerekek teljesítménye alapján készített táblázatok valóban elősegítik az egyénre szabott, differenciált fejlesztést. Könnyen kiválaszthatók lesznek azok a tanulók, akik nem követnek el olvasástechnikai hibákat a hangos olvasás során. Könnyen megállapíthatjuk, kik azok a gyerekek, akiknél szükséges ezeknek a hibáknak a javítása, és milyen típusú feladatok, feladatsorok a legalkalmasabbak erre.

		NEVEK			
	a) <i>b-d</i>				
	b) <i>b-p</i>				
	c) <i>d-p</i>				
	d) <i>t-f</i>				
BETŰTÉVESZTÉS	e) <i>z-zs-s-sz</i>				
	f) <i>n-m</i>				
	g) <i>t-tt-ty-tty</i>				
	h) <i>c-cs</i>				
	i) <i>g-gy</i>				
	j) <i>u-ú ü-ű</i> <i>o-ó ö-ő</i>				
BETŰKIHAGYÁS	k) <i>msh-torlódás</i>				
	l) <i>mgh-torlódás</i>				
	<i>szöveg</i>				
ÚJRAKEZDÉS	<i>szószerk.</i>				
	<i>szó</i>				
	<i>szöveg</i>				
MÁST OLVASÁS	<i>szószerk.</i>				
	<i>szó</i>				

A hangos és a néma olvasás gyakoroltatása különbéle műfajú szövegeken

Már az első osztályos programunkban írtunk arról, hogy a gyerekeket nem készítjük arra, hogy bármilyen szöveget azonnal hangosan, „blattolva” olvassanak. 1–2. osztályban a hangos olvasást mindig megelőzi a felkészülés, amely lehetővé teszi, hogy a gyerekek legalább egyszer némán elolvassák a szöveget. Az előzetesen némán elolvasott szöveget helyesejtési és olvasástechnikai szempontokra ügyelve, középhangerővel olvassák fel a tanulók. A felkészülés utáni hangos olvasás gyakoroltatásával az a célunk, hogy előkészítsük a tananyagrendszerünkben harmadik osztálytól megjelenő felolvasást.

Hogyan gyakoroltatjuk a felkészülés utáni hangos olvasást?

A felkészülés utáni hangos olvasást irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegeken végeztetheti a tanító. Irodalmi szövegeket a második osztályos irodalomkönyvből válogathat. Itt ügyelnie kell arra, hogy ezeket a szövegeket csak azok a gyerekek olvassák hangosan, akik

ritkán ejtenek olvasástechnikai hibát. Az ismeretterjesztő és a publicisztikai szövegeket az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyvből válogathatja a tanító. A publicisztikai szövegek hangos olvasására újságokból és folyóiratokból is felkészülhetnek a gyerekek. Jó, ha a tanító ezekhez a szövegekhez is tervez az *Ismerd meg a világot!* című könyvben lévőkhöz hasonló feladatokat. Mivel a felkészülés utáni hangos olvasás gyakoroltatásának módja, a tevékenység során előforduló tanulótípusok és a tanulásirányítás normái megegyeznek az első osztályos programban ismertettekkel (lásd: *Tanítási program* 1. osztály), itt csak emlékeztetőül a hangos olvasás gyakoroltatásának algoritmusát idézzük fel.

A hangos olvasás gyakoroltatásának lépései:

1. A tanulók némán elolvassák a szöveget, és megoldják a hozzá kapcsolódó feladatokat. Eközben az ismeretlen jelentésű szavak magyarázatára is sor kerül.
2. A tanító kijelöl egy legfeljebb 10 sornyi szövegrészt.
3. A felkészülés során e szövegrészben a tanulók aláhúzzák a nehezen olvasható vagy helyesejtési nehézségeket okozó (pl. hosszú időtartamot jelölő betűt tartalmazó) szavakat. Ezeket némán, többször elolvassák.
4. A tanulók egyenként, középhangerővel olvasnak.
5. A tanító minden elolvasott mondat után javítja a helyesejtési vagy olvasástechnikai hibákat. (Pl.: „A harmadik szóban időtartamhibát ejtettél. Olvasd el újra a szót!”) Ha a tanuló nem tud önállóan javítani, a tanító mintaadással segítsen. Esetenként a tanulók is javíthatják egymást.

Mit jelent a szövegfeldolgozás tanítása?

A néma olvasással történő szövegfeldolgozás tanításával az a célunk, hogy kialakítsuk a gyerekekben a szövegekből történő tanuláshoz szükséges olvasási szokásokat és képességeket. A szövegfeldolgozással történő tanulás során a tanulók képessé válnak arra, hogy összegyűjtsék a szövegből az érdeklődési körük vagy a tanulási feladathelyzet miatt fontos ismereteket, információkat. Ennek érdekében ilyen tevékenységeket végeztetünk:

1. A szöveg előzetes áttekintése, témájának, várható információinak megállapítása a cím, az ábrák és az ábraalírások alapján.
2. A szöveg várható információira vonatkozó kérdések megfogalmazása.
3. A szöveg és az egyes szakaszok témájának megállapítása.
4. Adatkeresés.
5. Lényegkiemelés.
6. Felosztások, csoportosítások.

Az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyv szövegeihez úgy állítottuk össze a feladatsorokat, hogy azok alkalmasak legyenek e tevékenységek gyakorlására. Az olvasókönyv néhány feladatának felsorolásával adunk mintát arra, hogy az egyes tevékenységek gyakorlására mely feladattípusok használhatók fel.

1. A szöveg előzetes áttekintése, témájának, várható információinak megállapítása a cím, az ábrák és az ábraalírások alapján:
A legnagyobb szárazföldi állat 1. feladat
Pedálozva a tenger fölött 1., 2. feladat
2. A szöveg várható információira vonatkozó kérdések megfogalmazása:
Fiókamentés 1. feladat
3. A szöveg és az egyes szakaszok témájának megállapítása:
Majomtörténetek (könyvismertetés) 1. feladat

- A bodza* 1. feladat
Az autózás ősskora 4. feladat
Hányat nézek a naptárban? (könyvismertetés) 1. feladat
Minden perc számít (hír) 1. feladat
4. Adatkeresés:
A katicabogár 3., 5. feladat
A vízirigó 3., 4. feladat
Gombák (könyvismertetés) 1. feladat
Pedálozva a tenger fölött 6. feladat
Régi babák 1. feladat
A Rádió hangtárában (riport) 5. feladat
Az ország háza (könyvismertetés) 2. feladat
5. Lényegkiemelés:
A süni 1., 2., 3., 5. feladat
A hóvirág; Az illatos ibolya 1., 2. feladat
A vizek mélyének felderítője 3., 4. feladat
Sánta róka 3. feladat
Nagy játszótér Dunaföldváron (hír) 1., 3. feladat
A Rádió hangtárában (riport) 1., 2., 3., 4. feladat
6. Felosztások, csoportosítások:
A ladik, a tutaj és a komp 3. feladat
Az űrhajó 2. feladat
Napjaink közlekedési eszközei 2. feladat
- A néma olvasással történő szövegfeldolgozást különböző műfajú szövegek segítségével gyakoroltatjuk. Második osztályban a következő szövegműfajokkal találkoznak a gyerekek:
- Ismeretterjesztő szövegek: ismeretterjesztő elbeszélések
 ismeretterjesztő leírások
- Didaktikus szövegek
 Publicisztikai szövegek: hírek
 riportok
 interjúk
 recenziók
- Viccek

Bár első osztályos programunkban szerepelnek egyes szövegműfajokra vonatkozó „mi-tudások”, újra felidézzük ezeket.

Mi az ismeretterjesztő szöveg?

Az ismeretterjesztő szövegek tudományos információkat közvetítenek a szépirodalmi stílus képszerű elemeinek felhasználásával. Az *ismeretterjesztő elbeszélésekben* a témával kapcsolatos ismereteket a szerző egy történet szerkezetébe illeszti. Az *ismeretterjesztő leírások* szerkezetét a téma résztémáinak sorrendje adja.

Hogyan tanítjuk az ismeretterjesztő szövegek feldolgozását?

Az ismeretterjesztő szövegeket az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyv tartalmazza. A szövegeket – a gyerekek érdeklődéséhez igazodva – úgy válogattuk össze, hogy ezek más tantárgyak tanításához, tanuláshoz is segítséget adjanak. Szerepelnek az olvasókönyvben állatokról, növényekről szóló leírások (pl.: *A katicabogár*, *A kiskrokodilok kemencéje*, *A hóvirág*, *Ragadozó növények* stb.), modern és régi járművek fajtáit, működését, a háztartásban használatos néhány technikai eszköz működését bemutató szövegek (pl.: *Az űrhajó*, *A szán, a szekér és a kordé*, *A mosógép*, *Az izzólámpa* stb.), játékleírások és játékok készítésének leírásai (pl.: *A sánta róka*, *Buktázás*, *Kóréhegedű*, *Bábok kesztyűből* stb.), népszokásokat bemutató szövegek (*Népszokásaink*).

Az ismeretterjesztő szövegek tanításának módja, a lehetséges tanulótípusok és a tanulásirányítás normái megegyeznek az első osztályos programban ismertettekkel. (Lásd: *Tanítási program* 1. osztály) Itt a szövegek tartalmi és formai elemzésére vonatkozó tudnivalókat idézzük fel újra.

A szövegek formai elemzésével az a célunk, hogy a gyerekek megtanuljanak tájékozódni egy szöveg tipográfiai rendjében. Ennek érdekében már első osztályban megtanítottuk a cím, a forrás, a bekezdések, a képek, a képaláírások és a szómagyarázatok megnevezését. Második osztályban ezeket újból fel kell idéztetnie a pedagógusnak. Elegendő, ha ő egy alkalommal megnevezi ezeket a tipográfiai egységeket, majd annyi szövegen és annyi alkalommal gyakoroltatja a gyerekekkel, amennyi a megtanulásukhoz szükséges.

A szövegek tartalmi elemzésének lépései:

1. A tanulók némán elolvassák a szöveget, közben megjelölik a számukra ismeretlen jelentésű szavakat.
2. A tanulók elolvassák a szómagyarázatokat. (Ezek minden szöveg végén megtalálhatók.) Egy-egy szó magyarázatának elolvasása után ismét elolvassák azt a mondatot, amelyben az ismeretlen jelentésű szó szerepelt.
3. A tankönyvi szómagyarázatban nem szereplő ismeretlen szavak jelentését a tanító közli.
4. A tanulók némán újraolvassák a szöveget.
5. A tanulók önállóan megoldják a tankönyv feladatait.

Ellenőrzéskor a tanító a tankönyvtől eltérő sorrendben is kérheti a válaszokat. A tanulók megoldásaik felolvasásával – vagy felidézésével – válaszolhatnak a kérdésekre.

Mi a didaktikus szöveg?

A didaktikus szövegek a tankönyvekben, munkafüzetekben tanulásirányítási céllal készült 2-3 mondatos nyelvi egységek, amelyekben felismerhetők az utasítások és az információk.

A didaktikus szövegek tanításának, feldolgozásának folyamatát már első osztályban megkezdjük. Ennek módját első osztályos tanítási programunkban részletesen be is mutattuk. (Lásd: *Tanítási program* 1. osztály) Második osztályos programunkban megerősítésül a folyamat során előforduló tanulótípusokat és tanulásirányítási normákat idézzük fel.

A lehetséges tanulótípusok, és a velük való bánásmód

- ?5 Az olvasástanulásban leggyorsabban haladó tanulóknak elég a feladatok sorszámát megnevezni. Ezután a gyerekek önállóan nézzék át a feladataikat. Döntsenek arról, hogy valamennyit meg tudják-e oldani. Ezt közölgék a tanítóval, aki segítséget ad

azoknak, akik nem értik a feladatot, illetve néhány esetben ellenőrzi, hogy a tanulók valóban ismerik-e a feladat megoldásának módját.

?6 A közepes tempóban haladókat is arra kell készítenie a tanítónak, hogy mielőbb önállóan oldják meg feladataikat. Ezért a didaktikus szövegek olvasásánál bemutatott algoritmus két-háromszori közös elvégzése után a tanító egyre inkább a gyerekektől kérdezzé a megoldás módját, próbálkozásait pedig ha kell, javítsa.

?7 A lassan haladó tanulóknak sokáig szükségük van a közvetlen tanulásirányításra. Javasoljuk, hogy velük minden feladat megoldás előtt értelmeztesse a tanító a didaktikus szövegben szereplő utasítást, és tervezzék meg együtt a megoldást.

A tanulásirányítás normái

1 A tanító ne hosszús szóbeli magyarázattal, hanem mintaadással segítse a feladatok megoldási módjának tanulását.

2 A tanító adjon lehetőséget a próbálkozásra.

Melyek a publicisztikai szövegek?

Második osztályban a gyerekek a következő publicisztikai szövegműfajokat ismerik meg: hírek, riportok, interjúk, recenziók.

Mi a hír?

A hír rövid terjedelmű publicisztikai szöveg, amely egy közérdeklődésre számot tartó esemény legfontosabb adatait tartalmazza. Megnevezi az eseményt és résztvevőit, leírja a helyszínét és időpontját.

Mi a riport?

A riport olyan publicisztikai szöveg, amely valamilyen eseményről személyes élmények alapján, az illetékesek (az eseményben résztvevők, szervezők, szereplők) megszólaltatásával számol be. A riport az előbeszéd erejével jeleníti meg a helyszínt és az eseményeket.

Mi az interjú?

Az interjú a riport egyik fajtája: nyilvánosságnak szánt beszélgetés vagy nyilatkozat. Az interjút készítő kérdéseket tesz fel beszélgetőpartnerének, és ezt a beszélgetést szó szerint közli.

Mi a recenzió?

A recenzió rövidebb könyvismertetés, amely bemutatja, értékeli és ajánlja a könyvet.

Mit jelent a publicisztikai szövegek feldolgozása?

A publicisztikai szövegek olvastatásával, feldolgozásával három célunk van. Egyrészt szeretnénk elérni, hogy a gyerekek felismerjék az egyes publicisztikai szövegműfajok

jellemzőit, ráismerés szintjén megtanulják az egyes műfajokat. Másrészt ezzel kívánjuk előkészíteni a fogalmazástanítást, amikor a gyerekeknek maguknak is hírt, interjút, könyvismertetést kell készíteniük. Harmadszor azt az igényt kívánjuk felébreszteni a tanulóknak, hogy felnőtt korukra rendszeres újságolvasókká váljanak, szükségletük legyen, hogy naprakész információkkal rendelkezzenek.

Hogyan tanítjuk a publicisztikai szövegek elemzését?

Néhány publicisztikai szöveget az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyv tartalmaz. Témájuk szerint így csoportosíthatjuk a szövegeket:

Gyermekélet (pl.: *Nagy játszótér Dunaföldváron*).

Tömegkommunikációs eszközök működése (pl.: *A Rádió hangtárában*).

Művelődés (pl.: *A grafikusművész*).

Egészségügy (pl.: *Minden perc számít*).

Termelés, szolgáltatás, közlekedés, kereskedelem (pl.: *Gyerekek a pult előtt*).

Sport (pl.: *Karate kupa*).

A publicisztikai szövegek feldolgozásának lépései megegyeznek az ismeretterjesztő szövegekével. (Lásd: *Tanítási program 2. osztály*) A szövegek elemzésére az olvasókönyv feladatai alkalmasak. Nagyon fontos, hogy a tanító pontosan végeztesse el és oldassa meg azokat a feladatokat, amelyek a különböző műfajú szövegek jellemzőinek felismerését, megtanulását segítik.

Pl.: Hírek esetében: az esemény helyének, idejének és résztvevőinek megnevezése.

Riportok esetében: a megkérdezettek felsorolása, személyes véleményük megnevezése, a helyszínek felsorolása.

Interjúk esetében: az interjúalany megnevezése, visszaemlékezéseinek megfogalmazása.

Recenziók esetében: a kiadási adatok, az ismertető és az ajánló részek megnevezése.

Az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyvben szereplő szövegek csak az elemzéshez, a műfaji sajátosságok megismeréséhez elegendők. A gyakorlást napilapokban, folyóiratokban megjelenő publicisztikai szövegek olvastatásával, elemeztetésével kell a tanítónak megszerveznie. Az újságokból, a folyóiratokból olvasott szövegekhez az olvasókönyv feladatai alapján állíthat össze feladatsorokat a pedagógus.

A gyakorlás mellett azért is fontos az újságok olvastatása, hogy a gyerekek friss információkat szerezzenek egy-egy eseménnyel kapcsolatban.

Mi a vicc?

A vicc nevetető, váratlan fordulatot tartalmazó, csattanóval végződő, kitalált rövid történet vagy párbeszéd.

Mi jelent a viccek olvastatása?

A vicc – mint beszélt műfaj – olvastatása mindig csak előkészíti a vicc mesélését. Így a vicceket tulajdonképpen nem olvastatjuk, hanem meséltetjük.

Hogyan tanítjuk a viccet?

Néhány viccet az *Ismerd meg a világot!* című olvasókönyv tartalmaz. Mivel olvastatásuk, elemeztetésük megegyezik az első osztályos programban bemutatottakkal (lásd: *Tanítási program* 1. osztály), itt nem ismételjük meg újra.

A tanulásirányítás normái

- 3 A tanító rendszeresen olvastasson a tanulókkal gyerekek számára készült folyóiratokat.
- 4 Az iskola tegye lehetővé, hogy a gyerekek rendelkezésére álljanak különböző napilapok, hetilapok és folyóiratok.
- 5 A gyerekeknek az egyes publicisztikai szövegműfajokat csak a ráismerés szintjén kell megtanulniuk.

Felhasznált irodalom

DEZSŐ ZSIGMONDNÉ: *A szellemi munka technikája*. Budapest, 1985. OMKK. 304 p.

ZSOLNAI JÓZSEF: *Bevezetés a pedagógiai szakirodalmi alkotómunka technikájába*. Kaposvár, 1975. Somogy Megyei Továbbképzési Kabinet. 112 p.